

Касьянова О.А., соискатель,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

ПОНЯТИЯ «ВАРИАТИВНОСТЬ» И «ВАРИАНТНОСТЬ» В ФОНЕТИКЕ

В статье рассматриваются интерпретации терминов «вариантность» и «вариативность» и связанных с ними понятий фонетики. Проанализированы различные точки зрения лингвистов на функционирование этих терминов.

Ключевые слова: *вариантность, вариативность, вариант, вариация, варьирование, языковая переменная.*

Kasianova O.A., Candidate for PhD,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE CONCEPTS «VARIATION» AND «VARIANCE» IN PHONETICS

The article deals with the concepts of «variation» and «variance» and relatable terms with them in phonetics. Linguists' views on the functioning of these concepts are presented in the paper.

Keyword: *variability, variance, variant, variety, variation, linguistic variable.*

УДК 81':25:341.17 (24)

Касяненко Д.С., к. філол.н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ПЕРЕКЛАД НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ТЕКСТІВ ЄС: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

У статті проаналізовано сучасний стан перекладу нормативно-правових текстів ЄС офіційними мовами Євросоюзу та українською мовою, висвітлено підходи до організації роботи перекладачів в інституціях ЄС.

Ключові слова: *переклад нормативно-правових текстів ЄС, робота перекладачів в інституціях ЄС.*

Функціонування Європейського Союзу як багатомовної інституції демократичного типу неможливо уявити без перекладу. Сьогодні переклад у Євросоюзі – це невід’ємна передумова для існування та подальшої розбудови ЄС. За таких умов переклад в ЄС, а також за його межами, набуває особливого статусу і актуалізує низку нових проблем перекладознавчого характеру. Враховуючи поступовий процес адаптації законодавства України до законодавства ЄС, а також новітні європейські вектори зовнішньої політики України, переклад нормативно-правових текстів ЄС українською мовою, зокрема, аналіз актуального стану, а також вивчення проблем та

перспектив зазначеного напрямку із урахуванням досвіду інституцій ЄС, набуває особливої ваги і визначає *актуальність даної розвідки*.

Мета цієї статті – проаналізувати стан перекладу нормативно-правових текстів ЄС робочими мовами Євросоюзу, а також українською мовою; з'ясувати особливості організації перекладацької роботи найбільшої в Європі служби перекладу.

Аналіз першоджерел виявив динамічність досліджень перекладу та перекладацької діяльності в ЄС на зарубіжних теренах (студії, організовані Європейською Комісією, а також розвідки окремих науковців: К. Коскінен, Р. Гофен, В. Вайсфлог, С. Шарчевич, П. Сандріні, Ж. Р. де Гроот, А.-Л. К'єр та інші.). В Україні різним аспектам перекладу в межах ЄС присвячені роботи О. Чередниченка, Т. Качки, С. Друзенко, Д. Касяненко.

Як відомо, сьогодні до складу Євросоюзу входять 27 держав-членів ЄС, при цьому переклад здійснюється 24 *офіційними мовами*, до яких, після останнього розширення ЄС, з 1 січня 2007 року належать англійська, болгарська, грецька, данська, естонська, ірландська, іспанська, італійська, латвійська, литовська, мальтійська, нідерландська, німецька, польська, португальська, румунська, словацька, словенська, угорська, фінська, французька, чеська, хорватська та шведська. Проте *робочими мовами* європейських інституцій на практиці є англійська, французька та німецька мови.

Не викликає сумнівів, що багатомовність ЄС є однією з його унікальних сторін. В історії Європи ніколи не було такого, щоб якась інституція або об'єднання держав мали стільки офіційних мов як Європейський Союз. Так, наприклад, офіційними мовами НАТО і Ради Європи є англійська та французька, ОБСЄ, до якої входять 56 держав-членів, та Організація Об'єднаних Націй, яка об'єднує 192 держави, мають по шість офіційних мов [1, 11; 2].

Політична стратегія багатомовної Європи передбачає неймовірно великі обсяги перекладів документів ЄС мовами держав-членів Євросоюзу і реалізується завдяки злагодженій роботі висококваліфікованих *інтатних* (*interne – verbeamteter/ beamteter Dolmetscher/ Übersetzer*) та *позаінтатних* (*externe – freiberuflicher Dolmetscher/ Übersetzer*) [3, 7-9] *перекладачів* найбільшої в Європі інституції перекладу – *Генеральної дирекції перекладу ЄС*. На позначення служби перекладу Європейського Союзу прийнято використовувати термінологічне скорочення – *DGT* – за першими літерами багатосегментного терміну її повної назви англійською мовою – *Directorate-General for Translation* та французькою – *Direction générale de la traduction* [4]. Загалом ця величезна корпорація представлена двома головними підрозділами – *відділом усного* (нім. *Generaldirektion Dolmetschen*, англ. *DG Interpretation*, відомий також як *SCIC*) та *письмового перекладу* (нім. *Generaldirektion Übersetzung*, англ. *DG Translation*).

Особливість служби перекладу в ЄС полягає у тому, що вона – *Генеральна дирекція перекладу ЄС* – представлена у кожній інституції Євросоюзу власним відділом, який є складовою відповідної інстанції ЄС і доповнює її органіграму. Тож, відділ перекладу DGT функціонує як в Європейській комісії, так і в Європейській раді, парламенті, суді, рахунковій палаті. До його складу належать також спеціальні *мовні підрозділи*, кожен з яких репрезентує відповідну офіційну мову ЄС. В свою чергу мовні підрозділи поділені на підвідділи, які спеціалізуються у конкретних сферах компе-

тенції Союзу, наприклад: зовнішні відносини, регіональна політика, сільське господарство, бюджетні та фінансові справи, освіта, культура тощо. Втім вибір кандидатів на посаду перекладачів служби перекладу Євросоюзу відбувається централізовано незалежно від інституції, яка висунула замовлення [4; 5].

Специфіка роботи кожної інституції Євросоюзу віддзеркалюється також у роботі відділів перекладу, процесі перекладу вихідного тексту (ВТ), доборі перекладачів відповідних відділів тощо і зумовлює певну перекладацьку проблематику. Так, наприклад, Європейський Суд на підставі встановлених повноважень, застосовує як мову внутрішньої комунікації лише французьку [6]. Відповідно до цього положення, всі тексти укладають первісно саме французькою мовою, потім перекладають англійською та німецькою мовами і лише після цього переклад здійснюють іншими офіційними мовами ЄС. Така особливість роботи Європейського Суду впливає як на процес, так і на результат перекладу.

Основний обсяг перекладацької роботи в ЄС, зокрема переклад усіма офіційними мовами найважливіших текстів Союзу, покладено на Комісію. Це впливає з її статусу «Гаранта дотримання законодавства ЄС» і є наслідком її ексклюзивного «права законодавчої ініціативи» [5, 72; 2]

За Рішенням Європарламенту щороку витрати Євросоюзу на переклад складають 1% від загального бюджету Європейського Союзу [7]. Так, 2008 року ця сума дорівнювала 129,1 млрд. євро. При цьому у 2005 році в ЄС щодня було задіяно понад 2000 письмових та 100 усних перекладачів. Протягом 2005 року 1 450 письмових перекладачів служби перекладу Європейської комісії переклали 1 324 000 сторінок, 550 перекладачів Європейського парламенту здійснили переклад 1 080 000 сторінок; 660 перекладачів відділу перекладу Європейської ради письмово переклали 475 000 сторінок. Не має сумнівів, що з кожним роком кількість перекладених сторінок тільки зростатиме. За статистичними даними 2007 року, Генеральна дирекція письмових перекладів Комісії переклала більше 1,7 млн. сторінок, що на 14 % більше ніж у 2006 році та на 57% більше ніж у 1997. В 2008 році знову відбулося зростання обсягу письмових перекладів до 1 805 689 сторінок [5].

Отже, наведені дані доводять, що, по-перше, існування багатомовного Європейського Союзу стає можливим лише завдяки перекладу, зокрема, злагодженої роботи перекладачів, по-друге, за кількістю задіяних у межах Євросоюзу мов, перекладачів і коштів на переклад служба перекладу ЄС є, без сумніву, однією з найпотужніших у світі.

Тож, питанню перекладу приділяють в ЄС надзвичайну увагу, про що свідчать не лише обсяги перекладу, заходи щодо покращення якості перекладу, але й самі умови та організація процесу перекладу.

Варто наголосити, що співробітники відділів перекладу, як правило, за фахом не лише лінгвісти – перекладачі, але й експерти певної галузі (юриспруденції, економіки, бухгалтерії, інформатики тощо). Вимоги до кваліфікації перекладачів Євросоюзу дуже суворі. Добір кандидатів для роботи у DGT відбувається у формі відкритого конкурсу, який проводять один раз на три роки. Процедура конкурсу дуже жорстка, триває до 10 місяців, і завершується надзвичайно складним іспитом. Окрім того, для

ЄС багато перекладають позаштатні перекладачі, яких обирають також у процесі серйозного конкурсу. Крім вимог до кваліфікації (як штатних, так і позаштатних) перекладачів ЄС [5, 12-13; 2], до них ставлять також неймовірно високі вимоги, як до особистості з високою культурою та мораллю, зокрема, обов'язок про нерозголошення інформації, таємниць тощо.

Алгоритм роботи позаштатного перекладача виглядає так, що виконаний ним переклад перевіряють, і, за потреб, допрацьовують, редагують та корегують штатні перекладачі. Після цього переклад відправляють на експертизу до відповідного фахового комітету, де первісно ухвалювали текст оригіналу. Фахівці цього відділу є носіями цільової мови (ЦМ). Вони перевіряють правильність викладу вихідної інформації, коментуючи існуючі недоліки, помилки змістового рівня тощо. Далі над перекладеним ВТ ретельно працюють перекладачі-термінологи та лінгвісти ЦМ, перевіряючи гармонізоване використання термінологічних одиниць, відповідність узусу ЦТ ЦМ тощо.

Окремо варто згадати програмне забезпечення перекладацької роботи (*ECMT – European Commission Machine Translation, CAT – Computergestützte Übersetzung*; програми для роботи з багатомовними документами – *Multidoc, EURAMIS, EUR-lex*) [5, 37], яке постійно удосконалюється за потребами перекладачів. Деякі з цих програм настільки полегшують роботу перекладачів і пропонують їм різномовні шаблони речень, абзаців, преамбул, і навіть уривків текстів. Рівень розробленості та упорядкованості термінологічної бази ЄС вражає розмаїттям спеціальних комп'ютерних програм – *IATE, TIS, Multiterm, Euroterpe, Eurodicatom, Eurotern, Quest* тощо [5, 38].

Важливою організаційною складовою робочого процесу перекладачі ЄС вважають заходи, направлені на підвищення перекладацької та фахової компетенції співробітників Дирекції перекладу, регулярні семінари, конференції, спрямовані на покращення якості перекладу, під час яких перекладачі та інші експерти (укладачі ВТ) в процесі дискусій обговорюють нагальні термінологічні, лінгвістичні, лінгвокультурні та правові розбіжності, задіяних під час перекладу мовних та правових систем тощо. Такі заходи були б також доцільними і для українських перекладачів та фахівців з перекладу нормативно-правової бази ЄС. Серед яскравих прикладів вдалої сумісної роботи фахівців європейських та національних установ є досвід Хорватії. Сьогодні ця країна – взірць наслідування європейського права. Завдяки правильному розподілу повноважень, планомірному виконанню поставлених завдань, зокрема з перекладу нормативно-правових текстів ЄС та уніфікації термінології під час численних семінарів, нарад та інших вузькогалузевих заходів з європейськими колегами, країні вдалося ще до вступу в ЄС за досить короткий термін максимально наблизити свої стандарти до вимог Євросоюзу.

В Україні ж до перекладу документації ЄС були залучені різні організації. На державному рівні це завдання спочатку було покладено на відділ перекладу МЗС України, а також на *Відділ перекладів актів європейського права Центру європейського та порівняльного права* при Міністерстві юстиції України, який здійснював переклад основних документів ЄС, а також мав займатися перекладом міжнародних договорів, правових актів ЄС, *acquis communautaire*, аналітичних матеріалів тощо [8].

Чіткий алгоритм та єдині вимоги до перекладу джерел *acquis communautaire* українською мовою було вперше визначено 10 років тому і закріплено у Наказі Мі-

ністерства юстиції України № 144/5 від 26 листопада 2003 року «Про затвердження Порядку перекладу актів європейського права на українську мову» [8], який набрав чинності 1 січня 2004 р. Порядком було також передбачено створення спеціальної термінологічної комісії Центру європейського та порівняльного права Мін'юсту. З цією метою Наказом Центру європейського та порівняльного права № 76/1 від 24 грудня 2003 року затверджено Положення про Термінологічну комісію Центру європейського та порівняльного права «... з метою здійснення термінологічної експертизи перекладів актів *acquis communautaire* українською мовою для подальшого надання їм офіційного статусу» [8]. Комісія мала складатися з професійних перекладачів, правників, фахівців у сфері української правничої термінології та фахівців з відповідних фахових сфер. Спеціально створена робоча група готувала свої пропозиції щодо редакції перекладу, а також доповідь з викладенням дискусійних моментів та різночитань між текстами актів різними офіційними мовами ЄС, після чого фахівців укладали остаточну редакцію перекладу і рекомендували її директорові Центру європейського та порівняльного права, який одночасно був Головою Термінологічної комісії. На підставі рекомендації Термінологічної комісії директор Центру європейського та порівняльного права ухвалював рішення про надання перекладу статусу офіційного. Офіційний статус перекладу акта європейського права засвідчувався написом „Міністерство юстиції України. Центр європейського та порівняльного права. Переклад офіційний»[там само].

На думку задіяних того часу фахівців з перекладу законодавства ЄС українською мовою, саме в такий спосіб досягався належний рівень об'єктивності перекладу актів *acquis*, «...увесь процес здійснення перекладів актів *acquis* був централізованим, ... контроль за якістю перекладів здійснював колективний орган, який мав можливості для належної експертної оцінки здійснених перекладів» [8]. Центр планував створити методологічні посібники з практики перекладу *acquis communautaire* та глосарій термінів права ЄС. Але відділ пропрацював у тому складі та у вищевизначеному форматі лише рік, після чого його ліквідували або він саморозпустився, як зазначають його співробітники у своєму відкритому листі до міністра О.В. Лавриновича [9].

Станом на 16.12.2013р. фахівцям різногалузевих нормативно-правових актів *acquis communautaire*, які стосуються 28 провідних напрямів діяльності ЄС, а також Консолідованих версій Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу [9]. Зазначені переклади та порівняльно-правові дослідження доступні всім зацікавленим на сайті Міністерства юстиції України.

Серед інших установ необхідно згадати Міжнародний фонд «Відродження», за підтримки якого «Молодіжний гуманітарний центр» Національного університету «Києво-Могилянська академія» втілює у життя Проект “Лабораторія наукового перекладу євроінтеграційної термінології”. Під патронатом цього проекту 2005 р. українськими фахівцями (лінгвістами, перекладачами та юристами) було проведено низку семінарів з перекладу засадничих нормативно-правових текстів ЄС та здійснено відповідний порівняльно-правовий аналіз термінології. У рамках такого міждисциплінарного заходу було опубліковано перший п'ятимовний словник термінів ЄС, здійснено неофіційний переклад Конституції ЄС, а також консолідованих договорів тощо.

Окремо варто згадати представництво Європейського Союзу та Європейської комісії в Україні, які впроваджують інформаційну підтримку, здійснюють *неофіційні* переклади консолідованих договорів тощо. Дивним залишається той факт, що досі жодна інстанція ЄС не провела на теренах України хоча б один захід, який був би направлений на підтримку саме перекладацької діяльності, зокрема, обмін досвідом між перекладачами тих країн, які нещодавно були зараховані до когорти нової Європи і мають східноєвропейські коріння. Це б дозволило українським фахівцям уникнути багатьох помилок у перекладах, а також познайомитися з можливими перепонами під час перекладу європейського законодавства, перейняти досвід іноземних колег у заповненні лінгвістичних, міжкультурних та інших лакун.

Дослідження особливостей функціонування перекладу та організації перекладацької роботи в ЄС є одним з актуальних напрямів сучасного перекладознавства, становить складову фахового перекладу і визначає цікаву перспективу для подальших розвідок міждисциплінарного характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Gemeinsamer Leitfaden des Europäischen Parlaments, des Rates und der Kommission. [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/de/techleg/5.htm>;
2. Друзенко С. Режим багатомовності в інституціях ЄС як виклик для України / С. Друзенко // Юридичний журнал № 7/8. [Електронний ресурс]. – К., 2009. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3253>;
3. *Übersetzung und Mehrsprachigkeit*. – Luxemburg, 2012;
4. *Geschichte des Übersetzungsdienstes der Europäischen Kommission*. – Luxemburg, 2010;
5. *Übersetzung in Zahlen 2012*. [Електронний ресурс]. – Luxemburg, 2012. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/dgs/translation>;
6. *Sprachen und Dolmetschen beim Gerichtshof der Europäischen Union in Luxemburg*. [Електронний ресурс]. – Luxemburg, 2013. – Режим доступу: http://europa.eu/interpretation/index_de.htm;
7. *Sonderbericht Nr. 9/2006 des Rechnungshofs über Ausgaben für Übersetzungsleistungen bei Kommission, Parlament und Rat*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2007-0315+0+DOC+PDF+V0//DE>;
8. Качка Т. Нова практика перекладу актів ACQUIS COMMUNAUTAIRE / Т. Качка, Ю. Мовчан . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/2405>;
9. *Чому ми залишаємо Центр європейського та порівняльного права? (відкритий лист)*//Центр європейського та порівняльного права припиняє свою діяльність. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ea-ua.info/main.php?news_id=70&news_show_type=1&parts_id=6

Стаття надійшла до редакції 17.03.2014 р.

Касяненко Д. С., к. філол. н., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, г. Київ

ПЕРЕВОД НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫХ ТЕКСТОВ ЕС: СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ, ПЕРСПЕКТИВЫ

Статья посвящена анализу современного состояния перевода нормативно-правовых актов ЕС официальными языками Евросоюза и украинским языком, исследованы подходы к организации работы переводчиков в институтах ЕС.

Ключевые слова: *перевод нормативно-правовых текстов ЕС, работа переводчиков в институтах ЕС.*

Kasianenko D. S., PhD Student, Assistant Professor,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

TRANSLATION OF EU ACQUIS COMMUNAUTAIRE: CURRENT SITUATION, PROBLEMS, PERSPECTIVES

*The article covers research of current translation situation of EU *acquis communautaire* into official EU languages and into Ukrainian language; the ways of EU translators work organization were analyzed.*

Key words: *translation of EU *acquis*, translators work in EU bodies.*

УДК 81'255.2:82-193.3=133.1

Качановська Т. О., к. філол. н., доц.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ПОЗИЦІЙНО ЗУМОВЛЕНІ ЗМІНИ ПРИ ВІДТВОРЕННІ СОЛЯРНО-МІСЯЧНИХ ОБРАЗІВ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ СОНЕТІВ Ш. БОДЛЕРА

Проаналізовано вплив позиційних характеристик на специфіку відтворення солярних і місячних образів в українських перекладах сонетів Ш. Бодлера. Розглянуті, зокрема, переклади Д. Павличка, М. Москаленка, М. Ореста, І. Петровція.

Ключові слова: *поетичний переклад, сонет, жанр, назви небесних тіл, образ сонця, образ місяця.*

Питання про характер бодлерівської солярно-місячної символіки та специфіку реалізації образів сонця та місяця у поезіях цього автора має принципове значення як для цілісного, глибинного аналізу творчої спадщини співця «Квітів Зла» [Eigeldinger 1967, 212], так і для перекладознавчих досліджень українських інтерпретацій його сонетів. Найбільш повно воно висвітлене в одномовному контексті, зокрема, у працях М. Айдельдінгера [Eigeldinger 1967], [Eigeldinger 1991].